

Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑΚΩΝ Ή ΚΑΤΑΠΙΕΣΜΕΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΑΔΩΝ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΟΥ ΤΕΜΕΝΟΥΣ.

Ο Δημόσιος Χώρος είναι ο τόπος στον οποίο τα μέλη μιας κοινότητας, μιας πόλης στην συγκεκριμένη περίπτωση, επικοινωνούν ανταλλάσσοντας ιδέες, συναισθήματα, πολιτισμό και μνήμες. Αν και ανήκει σε όλους παρατηρείται η κυριαρχία της επίσημης άποψης, παραμερίζοντας την έκφραση των υπόλοιπων μειονοτικών ή περιθωριακών ομάδων. Στο κείμενό μας θα σχολιάσουμε την παραπάνω διαπίστωση και θα παρουσιάσουμε ένα παράδειγμα αποκλεισμού, μέχρι πριν λίγο χρόνο, μιας μειονοτικής θρησκευτικής έκφρασης στον Δημόσιο Χώρο.

Ο Δημόσιος Χώρος ως έκφραση της συλλογικής ταυτότητας.

Ως Δημόσια Μνήμη νοείται το σημείο όπου ο χρόνος και ο χώρος εκφράζουν τις κοινές ιστορικές εμπειρίες του παρελθόντος μιας κοινότητας.¹ Στον χώρο τοποθετούνται από τα μέλη της κοινότητας διάφορα στοιχεία τα οποία δηλώνουν τα χαρακτηριστικά και τα βιώματά της. Οι «υλικές κατασκευές μνήμης²», τα υλικά τεκμήρια της ιστορίας, μπορεί να είναι ένας τάφος, ένα έργο τέχνης, ένας ναός,

¹ Foote Ken. & Azaryahu M., «Toward a geography of memory: Geographical dimensions of public memory and commemoration», *Journal of Political and Military Sociology*, 2007, σελ. 126.

² Μπελαβίλας Ν. Περί μνημείων και μνήμης – Οι υλικές πτυχές της Ιστορίας. Ανακοίνωση στον κύκλο: Κοινωνία και παρελθόν Προσλήψεις της αρχαιότητας στη σύγχρονη Ελλάδα που οργανώθηκε από το Μουσείο Κυ-κλαδικής Τέχνης και το Ιρλανδικό Ινστιτούτο Ελληνικών Σπουδών στο στρογγυλό τραπέζι Ποιος και πώς ορίζει την ιστορική μνήμη; - Δευτέρα 27 Απριλίου 2015 με τη συμμετοχή των Α. Λιάκου, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Χ. Κουλούρη, Πάντειο Πανεπιστήμιο και συντονιστή τον Τάσο Σακελλαρόπουλο, Μουσείο Μπενάκη.

Εικόνα 1
Το βυζαντινό φρούριο της Κομοτηνής στοιχείο ιστορικού τεκμηρίου.

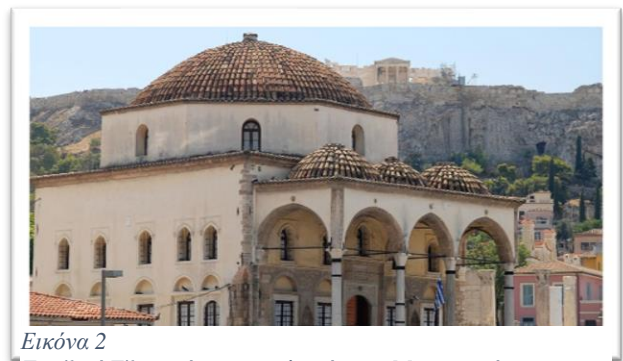
έναν ανδριάντα, ένα κτίριο, ένα οχυρό ή μια πόλη³. Κατά τον Norbert Elias (1897-1990) αυτά τα υλικά τεκμήρια δείχνουν ότι οι κοινωνίες στηρίζονται σε σύμβολα για να οριοθετήσουν μεταξύ άλλων και την συλλογική ταυτότητά τους, ο δε Roland Gérard Barthes (1915-1980) τα ονόμασε «αστικά κείμενα»⁴.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η κυρίαρχη ομάδα της κοινότητας, σε ότι αφορά ένα χαρακτηριστικό, μπορεί να καταλάβει, λόγω της ισχύος της, μεγαλύτερο μέρος του Δημόσιου Χώρου για να δηλώσει την Ταυτότητά της. Η κατάληψη του Δημόσιου Χώρου από την κυρίαρχη ομάδα πολλές φορές την φέρνει σε αντιπαράθεση με άλλες που διεκδικούν και αυτές μέρος του χώρου για να εκφράσουν την δική τους Ταυτότητα. Η αντιπαράθεση μπορεί να εξελιχθεί σε σύγκρουση, αν άπτεται σημαντικών στοιχείων της Ταυτότητας της κυρίαρχης ή είναι ιδιαίτερα δυναμική η μειονοτική ή περιθωριακή ομάδα.

2

Το Τζαμί της Αθήνας.

Στην Αθήνα, αν και σώζονται δύο από τα επτά Τζαμιά της Οθωμανικής περιόδου⁵, δεν υπήρχε επίσημος χώρος λατρείας για τους πεντακόσιες χιλιάδες μουσουλμάνους της πόλης⁶, παρά το ότι ήταν υποχρέωση του κράτους από το 1930. Αντίθετα σε κάθε γει-

Εικόνα 2
Το τζαμί Τζισταράκη στην πλατεία στο Μοναστηράκι.

τονία της θα συναντήσουμε τουλάχιστον μια Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία.

³ ο. π.

⁴ Δρουμπούκη Α. Μ, *Μνημεία της Αθήνας. Τχνη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου σε Ελλάδα και Ευρώπη*, εκδ. Πόλις, Αθήνα, 2014, σ. 206

⁵ Το Φετιχιέ τζαμί, κατασκευάστηκε το 1668–1670 και βρίσκεται κοντά στον Πύργο των Ανέμων. Σήμερα είναι αποθήκες με αρχαιολογικό υλικό και το Τζαμί Τζισταράκη που κατασκευάστηκε το 1759 στην πλατεία Μοναστηρακίου και σήμερα λειτουργεί ως παράρτημα του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης

⁶ Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Μουσουλμανικής Ένωσης Ελλάδος, Β. Τριάντης «Οι 'Φυλές' των Μουσουλμάνων της Αθήνας» στο <https://www.documentonews.gr/article/oi-fyles-twn-moysoylmanwn-ths-athinas>

Προσπάθειες για την ανέγερση Ισλαμικού Τεμένους έγιναν το 1934, το 1956, επί χούντας και το 2000 χωρίς αποτέλεσμα⁷. Το ζήτημα έγινε επίκαιρο με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και την άφιξη μεταναστών από μουσουλμανικές χώρες. Το κατασκευή του ξεκίνησε το

Εικόνα 3 Το τζαμί της Αθήνας στον Βοτανικό.

2006 με πολιτική απόφαση και ολοκληρώθηκε το 2019 με τα εγκαίνια.

Η έντονη θρησκευτική και εθνικιστική αντίδραση και το πολιτικό κόστος της απόφασης ήταν οι κύριες αιτίες της μη εκτέλεσης του έργου. Από την μια η Εκκλησία, ανεπίσημα, αντιδρούσε στην ύπαρξη του Τζαμιού επειδή αλλοίωνε την Ορθόδοξη Χρι-

στιανική Ταυτότητα της χώρας. Από την άλλη οι διάφορες εθνικιστικές ομάδες θεωρούσαν ότι ελληνισμός και τζαμί δεν μπορούν να συνυπάρχουν και ότι υποχωρεί η χώρα στις αξιώσεις της Τουρκίας. Χαρακτηριστικές αντιδράσεις αυτές του 2000⁸ και των απουσιών των επισήμων δημοτικών και πολιτικών (αντιπολίτευσης) παραγόντων στα εγκαίνια του Τεμένους στην Αθήνα⁹.

Ανάλογη είναι η αντιμετώπιση της καταστροφής των Τζαμιών στη πόλη της Κω από σεισμό το 2017 και η μη αποκατάστασή τους ακόμη και σήμερα, γεγονός που εκμεταλλεύεται πολιτικά η μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης¹⁰.

Ο Δημόσιος Χώρος ως έκφραση μνήμης και ταυτότητας δημιουργεί πολλές φορές αντιπαραθέσεις μεταξύ κυρίαρχης και διαφόρων περιθωριακών ή μειονοτικών ομάδων. Ένα τέτοιο παράδειγμα δείξαμε με τα κείμενο αυτό παρουσιάζοντας εν συντομία την ιστορία ανέγερσης του Τζαμιού στην Αθήνα.

⁷ Ευαγγέλου Π. «Τζαμί στην Αθήνα: Από το 1890 ως το 2019, μία πονεμένη ιστορία» στο <http://ikivotos.gr/post/8745/tzami-sthn-athhna-apo-to-1890-ws-to-2019-mia-ponemenh-istoria> (24/11/19:20.25)

⁸ Υπήρξαν ενστάσεις που ακύρωσαν τη κατασκευή του με το σκεπτικό ότι «δεν μπορεί η πρώτη εικόνα των ταξιδιωτών από το αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος να είναι ένας μιναρές» λόγω της κοντινής από το αεροδρόμιο απόστασης του χώρου ανέγερσής του.

⁹ Ζαφειρόπουλος Κ. «Επιτέλους η Αθήνα απέκτησε τζαμί» στο https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/198982_epitelous-i-athina-apektise-tzami (24/11/19:21.00)

¹⁰ iefimerida.gr, «ΒΑΚΟΥΦ της Κω: Καμία ολιγορία για τα τεμένη του νησιού - Ούτε οι χριστιανικοί ναοί έχουν φτιαχτεί στο <https://www.iefimerida.gr/ellada/bakoyf-ko-kamia-oligoria-gia-ta-temeni-toy-nisioy> (24/11/19:21.35)

Βιβλιογραφία

- Δρουμπούκη Α. Μ, Μνημεία της Λήθης. Ίχνη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου σε Ελλάδα και Ευρώπη, εκδ. Πόλις, Αθήνα, 2014.
- Ευαγγέλου Π. «Τζαμί στην Αθήνα: Από το 1890 ως το 2019, μία πονεμένη ιστορία» στο <http://ikivotos.gr/post/8745/tzami-sthn-athhna-apo-to-1890-ws-to-2019-mia-ponemenh-istoria> (24/11/19:20.25)
- Ζαφειρόπουλος Κ. «Επιτέλους η Αθήνα απέκτησε τζαμί» στο https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/198982_epiteloyis-i-athina-apektise-tzami (24/11/19:21.00)
- Μπελαβίλας Ν. Περί μνημείων και μνήμης – Οι υλικές πτυχές της Ιστορίας. Ανακοίνωση στον κύκλο: Κοινωνία και παρελθόν Προσλήψεις της αρχαιότητας στη σύγχρονη Ελλάδα που οργανώθηκε από το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης και το Ιρλανδικό Ινστιτούτο Ελληνικών Σπουδών στο στρογγυλό τραπέζι Ποιος και πώς ορίζει την ιστορική μνήμη; - Δευτέρα 27 Απριλίου 2015 με τη συμμετοχή των Α. Λιάκου, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Χ. Κουλούρη, Πάντειο Πανεπιστήμιο και συντονιστή τον Τάσο Σακελλαρόπουλο, Μουσείο Μπενάκη.
- Τριάντης Β. «Οι 'φυλές' των Μουσουλμάνων της Αθήνας» στο <https://www.documentonews.gr/article/oi-fyles-twn-moysoylmanwn-ths-athhnas>
- Foote Kenneth E. & Azaryahu M. «Toward a geography of memory: Geographical dimensions of public memory and commemoration», στο Journal of Political and Military Sociology, 2007, σελ. 125-144
- iefimerida.gr, «ΒΑΚΟΥΦ της Κω: Καμία ολιγογία για τα τεμένη του νησιού - Ούτε οι χριστιανικοί ναοί έχουν φτιαχτεί στο <https://www.iefimerida.gr/ellada/bakoyf-ko-kamia-oligoria-gia-ta-temeni-toy-nisioy> (24/11/19:21.35)